

V rozhovoru nad rozhovory o pomáhajících profesích s Janem Slavíkem

„Problémy pomáhajících profesí v mezioborových souvislostech“

Koncem loňského roku vyšla v nakladatelství Masarykovy univerzity pod editorstvím Vlastimila Švece knížka Profesionální pomáhání. Co na ni říkáte?

Kniha Profesionální pomáhání je pojata jako soubor rozhovorů s pracovníky pomáhajících profesí, kteří vyprávějí o své zkušenosti: chirurg, psychoterapeut, zdravotní sestra, učitelka, trenér... Každý z rozhovorů začíná jakýmsi otevřením dveří do problematiky profese, poté se odvíjí podle logiky zkušenosti a vzpomínek, které do něj dotazovaný odborník přináší.

Ano, kniha nastoluje téma pomáhajících profesí a přípravy na ně. V jakých ohledech je toto téma důležité?

Pomáhající profese jsou bezesporu hodné úcty všech humánně cítících občanů již díky tomu, co se ozývá hned v prvním slově jejich názvu: pomáhání. Spojení této obecně lidské hodnoty s profesionalitou pak vypovídá o výjimečné zodpovědnosti těchto povolání nebo spíš poslání, protože pomáhat profesionálně, to znamená brát na sebe velký závazek, být obětavě k dispozici, neudělat fatální chybu, zvládat výjimečně obtížné situace apod.

Je toto téma nějak speciálně důležité dnes – tedy v kontextu výzev spojených s epidemií covid-19?

Všechny tyto a mnohé další příznačné rysy pomáhajících profesí v době pandemické krize byly ve hře jako vždy, jen s tím rozdílem, že se náhle objevily v ohnisku veřejné pozornosti.

Jaké poznatky o pomáhajících profesích bychom potřebovali a může být tato forma jejich získávání – tedy rozhovory – užitečná?

Řekl bych, že bychom měli mít takové poznatky, které by pomáhaly pomáhajícím profesím. Nebo méně neosobně: které by pomáhaly pracovníkům v pomáhajících profesích. K tomu jistě mohou být východiskem rozhovory s nimi, protože oni sami nejlépe vědí, co v jejich práci potřebuje největší podporu a oporu.

Při „čtení knihou napříč“ vystupuje do popředí téma interdisciplinarita a interprofesionalita. Objevuje se v rozhovorech potřeba mezioborové spolupráce pomáhajících profesionálů? Jak by se měla tato témata zhodnotit a rozpracovat?

Interdisciplinarita nebo interprofesionalita vyplývá z toho, co je pro všechny tyto obory společné: pomáhání lidem. To znamená, že se vždy musí jednat o řešení v praxi, nezájímá akutní nebo i rizikové. A praxe je z pohledu specializovaných oborů nesmírně komplexní, protože z ní se vlastně všechny ty rozmanité obory rodily a do ní se znovu a znovu vracejí, aby jí pomáhaly společně, takříkajíc ruku v ruce. V akci pak většinou není čas dumat nad mezioborovou součinností, protože je třeba jednat a dospět k žádoucímu cíli bez velkého rozmyšlení. Proto je velmi důležité, aby se obory, které se podílejí na profesionálním rozhodování v praxi, dorozumívaly včas předem s ohledem na úkoly, které je nutné s jejich podporou v praxi řešit. Takto nabývané společné poznání by pak měly zhodnocovat během přípravy pracovníků pomáhajících profesí.

Při „čtení knihou napříč“ se ukazuje, že profesionálové více či méně operují na vícero akčních polích – to pro ně může být mnohdy náročnou výzvou. V čem tkívá tato náročnost a jak profesionály podporovat, aby ji zvládali?

Tato otázka má více rozměrů, všimnu si jenom jednoho z nich. Pomáhající profese se obracejí k lidem, proto v nich nikdy nejde jenom o samotnou věcnou stránku řešení v profesní situaci, ale do nemalé míry též o stránku vztahovou, sociální, lidskou. Ta se v rozhovorech často ozývá. Myslím si, že tento jedinečný doprovod věcného rozhodování představuje zvlášť náročnou složku odborné práce v pomáhajících profesích. Vzpomeňme jenom na paradoxní problém odporu vůči pomoci: agresivní pacient napadající ošetřujícího lékaře, žák bouřící se proti svému učiteli...

Může něco čtenáře na knížce překvapit?

Překvapení se skrývají takříkajíc na každém rohu během rozhovorů, zejména tehdy, nemají-li sami čtenáři s příslušnou profesí vlastní zkušenost. Zkušenosti pracovníci pomáhajících profesí totiž čtenářům nabízejí mnoho zajímavých podnětných vhledů a moudrých myšlenek. Možná nejsou v pravém slova smyslu překvapení, protože člověka napadne, „ano, to přece vím, souhlasím, jen jsem na to běžně nepomyslel/a“. Právě proto ale mohou rozhovory otevírat oči a podněcovat citlivost pro důležitá témata, která se týkají každého z nás a jenom každodenní spěch je důvodem, proč se jim nevěnujeme. Je

dobře, že kniha o pomáhajících profesích dává příležitost pozastavit se u nich a zamyslet se.

Zmíním se ještě konkrétně o jednom milém překvapení v závěru knihy, protože její autor tu vystupuje z anonymity a sám čtenářům sděluje svůj pohled na pomáhající profese a své zkušenosti z působení v nich.

Je něco, co všechny rozhovory spojuje?

Na mě nejvíce zapůsobilo velké zaujetí pro práci, láska k profesi a starost o špičkový výkon v tom nejlepší slova smyslu. Také osobité spojení mezi rutinní („naučitelnou“) a uměleckou („nesdělitelnou“) stránkou profese je společné. Tyto kvality prozařují a spojují všechny rozhovory. Spolu s nimi se jakoby mezi řádky – a také já bych velmi nechtěl, aby tu cokoliv vyznělo jako fráze – ve všech rozhovorech prokazuje zřetelná starost o druhé, láska k lidem.

A naopak – je z publikace patrná specifická představených profesí?

Bezesporu se v každém rozhovoru zřetelně ukazuje jedinečnost příslušné profese, protože zkušenosti, o nichž dotazovaní vyprávějí, jsou napříč profesemi nezaměnitelné. Každá profese má své výjimečnosti, což platí i pro jemnější diferenciaci uvnitř profesí. Zvažme kupříkladu rozdíl mezi chirurgem a paliatrem (lékařem pečujícím o smrtelně nemocné v posledních fázích života). Oba jsou lékaři, étos jejich výpovědí při rozhovorech je shodný, oba pracují v týmu, ale přesto se jejich klíčová témata v ledasčem důležitém odlišují. Třeba v pojetí dialogu o životních hodnotách. Pro paliatra to nezřídka je prostředek k řešení otázky, zda vůbec vystavit pacienta náročnému působení léčby. Pacientovo „děkuji, nechci“ není výrokem zoufalství, ale racionální uvážlivé rozhodnutí. Pro chirurga je dialog o životních hodnotách spíš nástrojem podpory pacientova odhodlání vynaložit síly pro rehabilitaci apod.

Vyplývá z rozhovorů, že pomáhající profesionály lze považovat za reflektující praktiky?

Ano, mám za to, že všichni dotazovaní jsou reflektujícími praktiky, protože o své práci do hloubky přemýšlejí, hledají poučení v tom, co v ní vyzkoušeli a zažili. Jedna z dotazovaných, zdravotní sestra, přímo říká, že dobrého profesionála charakterizuje schopnost sebereflexe. A dodává: „Bohužel, často se stává, že některé sestry už provádí svou práci rutinně a nereflektují ji. To

s sebou přináší úskalí, která se nemusí projevit hned.“ Shodně se vyjadřuje učitelka a vzdělavatelka učitelů: „Prvním předpokladem pro zvládnání všech těchto zátěží je pro učitele dovednost analyzovat sebe sama, sebereflexe.“

Je z rozhovorů zřejmá nejenom obsahová dimenze profese, ale i osobnost pomáhajících (dotazovaných) profesionálů?

Každý z rozhovorů má „barvu a vůni“, které jsou mu vtištěny osobností jeho autora. Projevuje se v originálních myšlenkách, ve způsobu přemýšlení, v drobných anekdotách vynořujících se ze vzpomínek, které jsou jedinečné a nezaměnitelné. Typicky při vzpomínkách na jednotlivé případy: těžce zraněný chlapec, jehož záchrana si od dotazovaného chirurga vyžádala nasazení všech sil, nebo překvapivé rozuzlení v psychoterapeutově příběhu léčby rodiny, jejíž zakázka nejprve žádala nápravu synovy touhy po drogách, aby se nakonec ukázalo, že pomoc potřebují především rodiče.

Je z rozhovorů cítit profesionalita dotazovaných? Jak se (například) projevuje?

Je zřejmé, že pro rozhovory byli vybráni špičkoví odborníci, takže jejich profesionalita je z výpovědí dostatečně zřejmá. Vysvítá již ze samotného hlubokého zájmu o profesi, který je v rozhovorech zjevný, a kromě toho z řady zdánlivě drobných postřehů a poznatků, které vypovídají o skvělém zvládnání profesních činností.

V rozhovorech se k pomáhajícím profesím vyjadřují praktikující profesionálové i odborníci, kteří profesi zažili, ale zároveň ji reflektují z teoretických pozic (viz např. rozhovory s M. Píšovou, J. Lorenzovou). Projevuje se zde synergie praktických zkušeností a teorie? V čem to může být prospěšné?

Člověk, který využívá teorii k náhledu na svou práci, má nespornou výhodu v tom, že má k dispozici specializovaný jazyk, jak se o své práci dorozumět s druhými. Tato specifická hodnota se v rozhovorech projevuje zejména tehdy, když se mluví o sdílené a zobecněné zkušenosti, resp. o sdílení a zobecnování zkušenosti.

Co rozhovory otevírají, a co naopak skrývají?

Z fenomenologie víme, že vždy, když se něco odkrývá a ukazuje, jiné se tím skrývá a uniká pozornosti. Jistě to platí i pro poznatky uváděné v těchto rozhovorech. Nicméně myslím, že čtenář sám by měl tato skrytá místa objevovat

především proto, aby ho tyto objevy inspirovaly k vlastnímu hlubšímu přemýšlení – k odhalování skrytého.

Otázky kladli Tomáš Janík a Vlastimil Švec

Literatura

Švec, V. (Ed.). (2019). *Profesionální pomáhání. Rozhovory napříč pomáhajícími profesemi*. Brno: Masarykova univerzita. Dostupné z <https://munispace.muni.cz/library/catalog/view/1441/4035/1949-1/0#preview>